

KULTURDEBATT

Kulturdebatt. Boken som kan avgöra presidentvalet

PUBLICERAD 2004-04-10

Richard Clarke tog ledningen i kriscentrum i Vita huset på morgonen den 11 september 2001. Presidenten befann sig i Florida. Hans säkerhetspolitiska rådgivare Condoleezza Rice bad Clarke, chef för Vita husets antiterroristgrupp ända sedan 1992, att leda de akuta krisbesluten. Clarke startade med att be Rice och vicepresident Cheney att ta skydd i Vita husets bunker. Hela Vita huset, troligen under attack från ett av de kapade planen, evakuerades. Endast Clarke och hans allra mest oundgängliga medarbetare stannade kvar.

De centrala myndigheterna kopplades upp per säkerhetstelefon till "Situation Room". Inom någon timme hade Clarke genomdrivit alla omedelbart nödvändiga beslut, med förbluffande lugn och systematik. Alla plan som var i luften kallades ner för landning. Gränser stängdes. Presidenten förflyttades från Florida till hemlig militärbas. Flygvapnet fick rätt att skjuta ner även passagerarplan som användes som vapen. Luftrummet ovanför Washington DC skyddades. Passagerarlistor som visade att al-Qaida låg bakom togs fram av FBI. Etcetera.

Det var ett proffs i arbete, en hängiven och erfaren tjänsteman som ägnat 20 år av sitt liv åt att på alla fronter stärka Amerikas säkerhet. Han hade tjänat fyra presidenter - Reagan, Bush d ä, Clinton, Bush d y. Alltsedan utredningarna från den första bombningen av World Trade Center i New York, 1993, och genom en rad attentat mot amerikanska ambassader och militära enheter utomlands (senast USS Cole i Yemen hösten 2000) var Richard Clarke övertygad om en sak: al-Qaida och Usama bin Ladin är Amerikas fiende nummer ett!

Sju månader före presidentvalet har nu Richard Clarke publicerat en bok som slagit ner som en bomb i den amerikanska politiska debatten: "Against All Enemies - Inside America's War on Terror". Den anses skada George W Bushs anspråk på återval, på två sätt. Dels belägger den att Bush-administrationen, trots varningar från Clarke och CIA-chefen Tenet, inte gjorde hotet från al-Qaida till en verkligt prioriterad fråga under månaderna före 11 september. Dels hävdar den att kriget mot Saddam Hussein tagit resurser från kampen mot al-Qaida samt i praktiken stimulerat terrorism.

Demokraterna tar Clarke till sitt hjärta. Republikanerna gör allt för att sänka hans trovärdighet. Men den som läser boken finner att den innehåller så mycket mer än det som väcker partipolitisk uppståndelse. Mest värdefullt är att Clarke inifrån centrum av Vita huset beskriver alla de historiska faser som lett fram till dagens situation: Hur bin Ladin återvände i triumf till

Saudiarabien 1989 efter kriget mot Sovjetunionen i Afghanistan. Hur det ofullbordade Kuwaitkriget 1990 lämnade Saddam Hussein kvar vid makten och därmed nödvändiggjorde amerikanska trupper i Saudiarabien. Hur detta i sin tur gav grogrund för budskapet från bin Ladin om att "kasta ut de otrogna" ur den stat som skyddar Mecka och Medina. Och så vidare.

Clarkes återblick påminner om att al-Qaida inte är något så simpelt som en motståndskraft mot Bush eller Israel. Organisationens mål är att återupprätta 600-talets Kalifat, en despotisk Gudsstat, och sprida det över hela jorden. al-Qaida försökte spränga World Trade Center redan 1993, när Bill Clinton var president, och låg bakom försöket att mörda påven. För Clinton var kampen mot al-Qaida uppgift nummer ett. CIA hade redan från 1998 presidentens order att döda Usama bin Ladin, om möjligt. Som ett av många exempel på Clinton-administrationens hållning till terrorhotet nämner Clarke ett möte redan 1993, då Vita husets jurist varnade för att det stred mot internationell rätt om CIA grep terrorister utomlands och förde dem till USA. Vicepresidenten Al Gore ingrep med orden: "That´s a no-brainer. Of course it´s a violation of international law, that´s why it´s a covert action. The guy is a terrorist. Go grab his ass."

al-Qaida var alltså allt annat än okänt som hot mot Amerika, långt före 11 september. Under cirka 40 möten med presidenten våren och sommaren 2001 larmade CIA-chefen George Tenet om tecken på en nära förestående aktion från al-Qaida mot USA. Varför gjorde då inte presidenten mer för att förhindra attacken den 11 september? Den krävde ju dock omfattande förberedelser och samordning från al-Qaida-celler i USA, med aktiviteter och förflyttningar som borde ha kunnat spåras.

Vad Clarke mest av allt beskriver är misslyckandet från den federala polisen, FBI. Kaparna fanns registrerade hos FBI, men uppgifter om deras aktiviteter nådde aldrig ledningen. Misslyckandet är historiskt mer än personberoende. Både CIA och FBI vingklippes på 70-talet, i spåren av studentrevolt och Watergate. Edgar Hoovers excesser ledde till att kongressen tvingade fram nya regler. FBI förbjöds till exempel att utreda annat än konkreta brottsmisstankar, kunde inte verka förebyggande och hade ingen sektion för inre säkerhet av samma slag som brittiska MI 5. FBI-agenter var inte ens tillåtna att gå in i en moské och höra vad man där samlade pengar till. De kunde heller inte rapportera misstankar till den centrala ledningen. CIA och FBI hade lärt sig, från 70-talet, att aldrig göra någonting som senare kunde föranleda offentlig kritik. De blev extremt "risk adverse".

Likväl: Varför var inte Bushadministrationen mer alert före 11 september? En förklaring är den uppdrivna partistämningen i spåren av Monica Lewinskyaffären. ABC - "Anything But Clinton" - var attityden. Därför kände den nya ledningen behov att från grunden undersöka och utforma nya strategier jämfört med Clintons, även på fält där aktioner i nationens gemensamma intresse kunde ha fortsatt över skiftet av president i januari 2001.

Studierna var klara en vecka före 11 september, men då var det för sent.

Clinton hade haft en lärprocess under åtta år som president och gradvis kommit att förstå att al-Qaida och muslimsk fundamentalism var det nya stora hotet mot västvärlden. Clarke visar att al-Qaida gjorde omfattande försök att ta över bosnienmuslimernas kamp mot serbnationalisterna, och skapa ett brohuvud i Europa för fundamentalistisk islam. Detta var ett huvudskäl för Bill Clinton att rycka till den bosniska demokratins försvar. EU och FN var som vanligt lamsugna.

Bushs team var till en början mera präglade av de gamla frågorna från det kalla kriget, nedrustningssamtal med Sovjetunionen, rymdförsvar och dylikt. Det var som om Dick Cheney och Condoleezza Rice bara fortsatte med de frågor som de hade sysslat med åtta år tidigare, i Bush den äldres administration, konstaterar Clarke.

Fenomenet är välkänt från regeringsskiften i en polariserad politisk miljö. Den inkommande politiska ledningen är fylld av misstro mot tjänstemän som tjänat företrädaren samt ser verkligheten genom sin egen ideologiska lins. Förr eller senare bryter kraften av händelser igenom det ideologiska skalet och tvingar till omvärdering. Då står också behovet av sakkunskap fram i nytt ljus. Bushadministrationen fick inte tillräcklig tid för denna lärprocess före 11 september. De partipolitiska motsättningarna bidrog till detta också genom att demokraterna i senaten, förbittrade över att Högsta domstolen avgjort presidentvalet till Al Gores nackdel, fördröjde tillsättningen av centrala poster i Bushadministrationen våren 2001.

Skillnaden i managementstil spelade också in. Bush, och Condoleezza Rice, ville ha tydliga beslutslinjer och inte operationella enheter med oklart mandat mitt inne i Vita huset. Det gjorde att Richard Clarke, som var den som kunde mest om al-Qaida, gavs en mindre central position än under Clinton, som älskade den intellektuella miljön från korsande organisationer. Clarkes personliga bitterhet över att ha degraderats, och inte fått samma direkta tillgång till presidenten som under Clinton, skiner tydligt igenom.

När det gäller tiden före 11 september 2001 är nog den avgörande sanningen den som formulerats av kolumnisten Thomas E Friedman. Misslyckandet var i grunden ett "Failure of Imagination". Amerika hade ingen erfarenhet av utländsk terrorism på hemmaplan. Få hade fantasi nog att föreställa sig att det som hände 11 september skulle kunna hända. Endast konkreta belägg hade kunnat bryta tankeramen. Richard Clarke hävdar ingenstans att sådana fakta om en förestående attack i USA gavs till presidenten.

Att George W Bush hade andra prioriteringar än al-Qaida när han var ny som president är väl känt. Det kom fram redan i Bob Woodwards bok "Bush at War", 2002 (Woodward kommer för övrigt inom kort med en ny bok om Bush och Irakkriget, emotsedd med spänning). Bushs starka återvalsargument är inte att han var förutseende före 11 september 2001 utan att han agerat kraftfullt därefter.

Clarke bekräftar i sin bok Bob Woodwards beskrivning av George Bush som en samlad och beslutseffektiv president i krislägen. Men han hävdar att invasionen i Irak försvagat kampen mot terrorismen, i stället för att förstärka den. Resurser drogs från Afghanistan, där Clarke menar att USA kunde ha gjort mer för att fånga in al-Qaidas hela ledarskikt. Irak försåg också al-Qaida med ett nytt propagandakort, genom att USA kan påstås ha "ockuperat" ett oljerikt muslimskt land.

Men Clarke redovisar samtidigt motskälerna. Förr eller senare var det nödvändigt att reparera underlåtenheten från Kuwaitkriget och fälla en av världens farligaste diktatorer ("regim change" i Irak var för övrigt officiell amerikansk politik redan under Clinton, som vid flera tillfällen bombade både Irak och al-Qaida utan att konsultera FN). Ett demokratiskt Irak skulle kunna bli en modell för övriga arabvärlden samt möjliggöra en ny dynamik i hela regionen. Fredskrafterna i Israel borde stärkas, med hotet från Saddam Hussein avvecklat. Iran skulle inte känna samma behov av att utveckla massförstörelsevapen, med ärkefienden borta. Syrien borde tänka sig för, Saudiarabien få en stöt att demokratiseras.

Richard Clarke har, som Brookingsforskaren Thomas Mann formulerat det, "gett demokraterna en alternativ berättelse om 11 september och kampen mot terrorismen". Detta kan påverka presidentvalet, samtidigt som dock terrorismen och Amerikas säkerhet inte är den fråga John Kerry vill ha i centrum inför valet.

USA är nu helt inriktat på valet den 2 november. Allt tolkas i det sammanhanget och med det tidsperspektivet. Svaret på den större frågan - "Vilken strategi visar sig mest rimlig i ett tidsperspektiv om 10-20 år?" - är omöjligt att ge med säkerhet i dag. Det tog fyra år efter andra världskriget för att ge västra Tyskland en författning, och 5-10 år att börja få fart på tysk ekonomi. Men efter ett enda år är mångas dom redan klar över Iraks demokratisering och avnazifiering (Baathpartiet är ett parti av nazikaraktär och med starka gamla band till tysk nationalsocialism). Misslyckandet beskrivs som ett faktum. Vår medieålders korta tidsperspektiv är slående.

"Against all enemies - inside

"Against all enemies - inside America's war on terror"
Free Press

TEXT

Hans Bergström

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt